

SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATIRIANČIOMS MOTERIMS TEIKIAMOS PAGALBOS PRIEINAMUMO ANALIZĖ PROBLEMŲ NUSTATYMO KONTEKSTE

**Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė,
Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė**

*Klaipėdos universitetas, Vilniaus universitetas,
Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras,
Moterų teisių asociacija, Moterų informacijos centras*

Anotacija

Straipsnyje analizuojama moterų, patiriančių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, pagalbos prieinamumas problemų, su kuriomis jos susiduria, nustatymo kontekste. Smurto prieš moteris problema Lietuvoje pradėta kelti santykinai neseniai, tik atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę. Pirmieji tyrimai atlikti dar XX amžiaus paskutiniajame dešimtmetyje, bet visuomenė problemos mastą įsisaugino gerokai vėliau. 2011 m. priimtas LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, nuo kurio prasidėjo sisteminė valstybinė pagalba smurto artimoje aplinkoje (toliau – SAA) aukoms. Tik pasitarisiais metais pradėta kalbėti apie smurto problemas specifinėse grupėse (pvz., seksualinis SAA). Be to, pastebėta, kad tiek tyrimuose, tiek kovos su smurtu praktikoje dominuoja viena smurto rūšis – fizinis smurtas, o bene labiausiai nutylimas seksualinis smurtas tiek artimoje aplinkoje, tiek už jos ribų. Straipsnyje siekiama atskleisti problemas, su kuriomis susiduria moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, ir pagalbos prieinamumo galimybes.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: smurtas, artima aplinka, seksualinis smurtas artimoje aplinkoje, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.

Abstract

The article analyses the situation of access to help for women who have experienced sexual abuse in the family environment, and identifies the problems they face after experiencing sexual abuse in a close relationship. The problem of violence against women in Lithuania was raised relatively recently, only after the restoration of independence. The first studies were carried out in the 1990s, but the public did not realise the extent of the problem until much later, and it was only in 2011 when the Law on Protection against Violence in a Close Environment was adopted, which was the start of systematic state support for victims of violence. It is only in recent years that we have started to talk about the problem of violence in specific groups, such as sexual violence in a close relationship. It has also been noted that one type of violence, physical violence, dominates in both research and anti-violence practice, while sexual violence is perhaps the most silent, both within the family environment and outside it. The aim of this article is to highlight the problems faced by women experiencing sexual violence in a close relationship, and the possibilities for accessing help.

KEY WORDS: violence, close environment, sexual violence in a close environment, law on protection against violence in a close environment, Law of the Republic of Lithuania on Protection against Violence in a Close Environment.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v88i1.2500>

Ivadas

2020–2025 m. Europos Komisijos Nusikaltimų aukų teisių strategijoje, kaip pastebi R. Uscila (2020), nurodoma, kad būtina tobulinti pagalbą ir paramą labiausiai pažeidžiamoms nusikaltimų aukoms, kitaip priimami sprendimai ar bandymai tobulinti nusikaltimų aukų pagalbos ir paramos sistemą neturėtų aiškaus mokslinio pagrindimo. SAA pastaruoju metu tapo viena labiausiai žmogaus teisių apsaugos ir baudžiamosios justicijos srityje Lietuvoje diskutuojamų temų. Smurtas tiesiogiai siejamas su komplikuoju reiškinio – jėgos, galios, valdžios kategorijomis.

LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu (2011) „siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą“. Įstatymas yra neatskiriamas nuo Baudžiamojo kodekso (2000) ir Baudžiamojo proceso kodekso (2002). Pasak R. Jakštienės (2019), seksualinio smurto formomis laikoma: seksualinio apsisprendimo laisvės pažeidimas, seksualinis prievartavimas, žauginimas, ypač žiaurus lytinis santykiavimas prieš partnerės valią, vertimas stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus, vertimas nusirengti, privalomas nekaltybės tikrinimas, seksualiniai santykiai su asmenimis, kurie dėl amžiaus, nebrandos, ligos, neįgalumo, apsvaigimo nesuvokia veiksmų ir negali pasipriešinti, taip pat incestas, žmonos išpirkimas, leviratas (žmonos paveldėjimas), seksualinis priekabiavimas, nesaugūs ir neatsakingi seksualiniai santykiai (WHO, 2014), moterų lytinių organų žalojimas (CEDAW, 1990, GR No. 14), reprodukcijos kontrolė (priverstinis nėštumas ar jo nutraukimas, kontracepcijos draudimas ar vertimas ją naudoti (Miller, 2010), selektyviniai abortai (Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, 1996), vertimas užsiimti prostitucija (Diez Gutierrez, 2014). Svarbūs ir šie įsakymai bei įstatymai: LR sveikatos apsaugos ministro, teisingumo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2003) „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“, LR Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (2020), kuriame nukentėjusieji nuo SAA turi teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, nepaisant LR Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų teisinės pagalbos gavimo lygių gauti dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo byloje, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas sprendžiamas baudžiamojoje byloje.

Tarptautiniu mastu svarbūs dokumentai: Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (UN CEDAW, 1979), 2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo (2009, 2010/C 285 E/07), Jungtinių Tautų Smurto prieš moteris panaikinimo de-

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė
klaracija (1994), vadinamoji Pekino deklaracija ir veiksmų platforma (1995) bei Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija, 2011). Be to, svarbi Nusikaltimų aukų teisių direktyva (2012/29/ES), kurioje „valstybės narės užtikrina, kad su aukomis tiek žodžiu, tiek raštu būtų bendraujama paprasta ir suprantama kalba“.

Siekiant įvertinti problemas, su kuriomis susiduria moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, 2020–2023 m. Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras kartu su partneriais įgyvendina Europos ekonominės erdvės (EEE) finansinio mechanizmo Aktyvių piliečių fondo finansuojamą projektą „#StabdykDabar!: pagalba nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu“, kurio pagrindinis tikslas – didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų (toliau – SKPC) specialistus teikti pagalbą moterims, patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje.

Straipsnio tikslas: atskleisti problemas, su kuriomis susiduria moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, ir pagalbos prieinamumo galimybes.

Straipsnio objektas: pagalbos prieinamumo galimybės.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, įstatymo dokumentų, statistinių duomenų ir antrinių duomenų šaltinių analizė, anketinė specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityje, apklausa, specialistų ekspertų interviu diskusijų grupėje ir seksualinį SAA patyrusių moterų interviu.

Straipsnį sudaro 5 dalys: 1-ojoje glaustai apžvelgiama SAA problematika, mastas, teisinis ir politinis kontekstai bei moksliniai tyrimai Lietuvoje; 2-ojoje įvardijama, kaip dirbta su empirine medžiaga, analizės principai; 3-iojoje analizuojami specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityse, apklausos duomenys; 4-ojoje apžvelgiami pagalbos teikimo nuo seksualinės prievartos nukentėjusioms moterims ypatumai ir specialistų patirtis; 5-ojoje analizuojama moterų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, patirtis, pagrįsta gautų duomenų interpretacija.

1. Problemos apžvalga – aktualumas, mastas, teisinis ir politinis kontekstas, moksliniai tyrimai

Seksualinio smurto prieš moteris paplitimo tyrimų ar jų fragmentų yra nemažai, tik sudėtinga kalbėti apie jų patikimumą, nes moterys šiuos nusikaltimus linkusios slėpti. G. Purvaneckienės 1994 m. atliktas tyrimas, kuriame į klausimą, ar respondentas buvo patyręs pasikėsinimą išprievartauti, teigiamai atsakė 20 % moterų ir

3,6 % vyrų. 2000 m. tyrime apie patirtą pasikėsinimą išprievartauti pasisakė 14 % moterų ir 1 % vyrų (Purvaneckas, Purvaneckienė, 2001, 147). Kadangi klausima apie viso gyvenimo patyrimą, vargu ar pasikėsinimų skaičiai galėjo gerokai sumažėti. Greičiau įtakos turėjo nenoras kalbėti apie patirtą seksualinę prievartą. Šią prielaidą patvirtina ir šiuolaikinių apklausų duomenys, kur seksualinės prievartos patyrimo pripažinimas dar labiau sumažėjęs. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) užsakymu atliktuose viešosios nuomonės apie SAA tyrimuose (Visuomenės nuomonės tyrimas, 2017; Purvaneckienė, 2019; Purvaneckienė, 2020; Purvaneckienė, 2022) dėl patirto seksualinio smurto pasisakė tik apie 1 % gyventojų. Paradoksas – visuomenė tampa vis liberalesnė, o moterys vis labiau linkusios slėpti patirtą seksualinę prievartą.

Viktimologinio tyrimo (Purvaneckienė, 1999) duomenimis, 26,5 % suaugusių moterų nuo tada, kai joms suėjo 16 metų, bent kartą patyrė nepažįstamų, 18,2 % – pažįstamų vyrų lytinę prievartą, 17 % jų susitikimų partneriai bandė priversti lytiškai santykiauti. Lytinė prievarta paplitusi ir šeimose: 8,6 % ištekėjusių ar su partneriu gyvenančių moterų sutuoktinis ar partneris ir 14 % buvęs sutuoktinis ar partneris priverstė lytiškai su juo santykiauti, parversdamas ar kokiu nors būdu sukeldamas skausmą, 5,7 % – sutuoktinis ar partneris ir 10,2 % – buvęs sutuoktinis ar partneris priverstė lytiškai santykiauti, kaip nors grasindamas (žodžiu, kokiu nors įrankiu ar ginklu).

2021 m. SPINTER atlikto tyrimo rezultatai paremia prielaidą, kad žmonės slepia patirtą lytinę prievartą. Tyrimo duomenimis, 32 % gyventojų žino, kad asmeniškai pažįsta moterų, kurios yra patyrusios seksualinę prievartą (8 % žino ne vieną, o 24 % bent vieną tokią moterį). Jei iš tiesų seksualinę prievartą patirtų tik apie 1 % gyventojų, žinančių apie ją skaičius būtų gerokai mažesnis.

Mokslininkai, tyrę baudžiamąją teisinę apsaugą patiriant SAA, teigia, kad seksualinis smurtas ypač latentiškas (Jakštienė, 2019). Priežastys: privatus seksualinių santykių pobūdis, stereotipinis požiūris į lyčių vaidmenis, netinkama baudžiamosios justicijos reakcija (Tellis, 2010). Seksualinis smurtas (60–80 %) artimoje aplinkoje yra kompleksinis, multidimensinis, daugialypis, apimantis kelias smurto formas, pasireiškiantis skirtingo pobūdžio veiksmais, pvz.: seksualinis priekabavimas ir smurtas, persekiojimas ir fizinis smurtas arba įvairūs šių formų deriniai (Stark, 2012). Tyrimo pasaulio mastu duomenimis, fizinis ir seksualinis smurtas siejasi su aukšto lygio kontroliuojančiu elgesiu (Garcia-Moreno, Guedes, Knerr, 2012).

Pasak R. Jakštienės, mokslinės studijos patvirtina lyties aspekto svarbą smurtinio elgesio pobūdžiui: paprastai moterų smurtas pasireiškia vien žodine forma,

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė joms nebūdingas seksualinis smurtavimas, prievartinis kontroliavimas, neigiama jų agresija dažniau nukreipiama į savo, o ne į partnerių turtą (Hester, 2013).

2018 m. Žmogaus teisių stebėjimo instituto (ŽTSI) atliktas tyrimas (Grigaitė, Karalius, Jankauskaitė, 2019) atskleidė, kad Lietuvoje seksualinė prievarta yra viena mažiausiai atpažįstamų SAA prieš moteris formų tiek plačiojoje visuomenėje, tiek ir tarp pačių tokių smurtą patiriančių moterų.

2. Empirinė medžiaga ir metodologija

Tyrimo, vykdyto 2021 m. sausio – rugsėjo mėnesiais, pagrindinis tikslas – didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant SKPC specialistus teikti pagalbą moterims, patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje. Siekiant tikslo numatyta atlikti pagalbos moterims, patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, prieinamumo situacijos analizę ir nustatyti esamas problemas.

Atliekant tyrimą, remtasi šiomis teorinėmis priemonėmis: traumų, socialinio išmokymo ir egzistencine. Be to, remtasi įstatymine baze ir socialinių mokslų siūloma kiekybinių (apklausos) bei kokybinių tyrimų metodologija (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008), taikant mišriąją tikslinę atranką ir tris imties sudarymo būdus: apklausą, individualius interviu ir interviu diskusijų grupėse. *1-os grupės* respondentų – specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityje, apklausai taikyta paprastoji atsitiktinė atranka. Atrenkant *2-os grupės* respondentus – specialistus ekspertus – taikyta kriterinė atranka. Pagrindinis kriterijus, kuriuo vadovautasi atrenkant antros grupės respondentus, buvo tai, kad respondentai būtų teikę pagalbą ar paslaugas nuo SAA nukentėjusiems asmenims. *3-ios grupės* imties vienetai atrinkti taikant „sniego gniūžtės“ (angl. *snowball sampling*) atrankos metodą (Rupšienė, 2007).

Anketinė apklausa. Tikslas – sužinoti, specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityse, patirtį, kokių galėtų pateikti pasiūlymų, kaip tobulinti teikiamą apsaugą, pagalbą, paslaugas bei prevenciją. Apklausa atlikta virtualioje erdvėje pagal parengtą ir internetinei apklausai pritaikytą klausimyną, kurį sudarė 19 klausimų (16 – uždarojo, 3 – atvirojo tipo). Sritis: darbo su seksualinį smurtą patyrusiomis moterimis patirtis, ypatumai, turimos kompetencijos; informacijos apie apsaugą, pagalbą ar paslaugas prieinamumas bei trūkumas; SKPC žinomumas, prieinamumas, bendradarbiavimas su jais bei pasiūlymai, kaip gerinti jų darbą. Be to, klausta nuomonės, kodėl nukentėjusios nesikreipia pagalbos ir apie vertybines nuostatas dėl seksualinių nusikaltimų priežasčių. Gauti duomenys leido daryti išvagas apie pagalbos, paslaugų ir prevencijos priemonių poreikį.

Diskusijų grupė (toliau – DG). Parengtas iš dalies struktūruotas interviu klausimynas, kuriame išskirtos šešios klausimų grupės: specialistų darbo su prievartą patyrusiomis moterimis patirtis, teiktos pagalbos patirtis, specialistų poreikiai, klientas specialisto požiūriu, bendradarbiavimo patirtis, specialistų pasiūlymai ir pastebėjimai. Dalyviai – specialistai, teikiantys apsaugą, pagalbą, paslaugas tikslinės grupės narėms, esantys arčiausiai jų, matantys jų problemas ir poreikius bei, remdamiesi savo praktine patirtimi, galintys tiksliausiai suteikti informacijos tyrime keltais tikslais. Dalyviams buvo būdinga bendra patirtis arba juos siejo bendri interesai, vienijo socialinė sąveika. Dėl karantino specialistai apklausti grupės organizuojant nuotoliniu arba mišriu būdu. Kiekvienas DG dalyvis skatintas išsakyti savo nuomonę, kelti ir atsakyti į kitų grupės narių klausimus. Reakcijos, vertinimai, nuostatos, jausmai ir patirtys padėjo atskleisti specialistų patirtį ir informaciją, sužinoti siūlymus, kaip patobulinti teikiamą apsaugą, pagalbą bei paslaugas.

Interviu su nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiomis moterimis. Parengtas iš dalies struktūruotas interviu klausimynas. Apklausa atlikta 2021 m. gegužės – rugsėjo mėnesiais. Dėl individualaus interviu su kiekviena respondente tartasi individualiai iš anksto. Prieš interviu respondentei pateikta informacija, leidžianti susipažinti su nagrinėjama tema, jos aktualumu, aptartas susitikimo laikas. Įvertinant tiriamos temos specifiškumą, tyrėjai sutiko su respondenčių prašymais, kad prireikus bet kada galėtų sustoti ir nekalbėti joms jautria tema. Interviu dalyvavo penkios moterys.

Antrinių duomenų šaltinių analizė. Siekiant suprasti esamos pagalbos teikimo aplinkos ir konteksto Lietuvoje galimybes, analizuoti esami nacionaliniai teisės šaltiniai, atliktos mokslinės studijos, nacionaliniai tyrimai.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti *SPSS* programa. Atvirųjų klausimų analizei taikytas kiekybinės turinio (*content*) analizės metodas. Kokybinės turinio analizės medžiagą sudaro transkribuotas vykusio pokalbio, gauto naudojant įrašą, tekstas, atskleidžiantis tiek interviu, tiek DG dalyvių turėtą patirtį.

Tyrimo validumas ir patikimumas. Prieš atliekant tyrimą domėtasi jo objektu: analizuota galimų pagalbos, paslaugų ir prevencijos priemonių visuma, svarstyta jų poreikis bei veiksmingumas. Duomenų rinkimo, analizės ir išvadų suderinamumui užtikrinti nuolat konsultuotasi su tyrimo ekspertais, kolegomis, SKPC specialistais. Siekiant užtikrinti validumą, remtasi kituose tyrimuose ir mokslinėje literatūroje nurodomais svarbiausiais bruožais, kurie leidžia atskleisti analizuojamą problemą. Tyrimo duomenys pateikti remiantis tyrimo respondentų pateikta informacija, duomenų analizei taikytas ekspertavimo metodas, leidžiantis patikrinti, ar taikomas tyrimo instrumentas atskleidžia problemos aktualumą.

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė

Tyrimo etika. Akcentuojant anonimiškumą, savanoriškas apsisprendimas dalyvauti tyrime bei žodinis sutikimas gautas iš visų tyrime dalyvavusių asmenų. Respondentams pristatytas tyrimo tikslas, esmė, problematika, akcentuojamas jo poreikis. Kiekybinė apklausa – anoniminė, jos rezultatai pateikiami apibendrintai. Siekiant apsaugoti tiriamųjų asmens duomenis, visų jų vardai pakeisti, suteikiant jiems kodo simbolinę reikšmę, specialistų darboviečių pavadinimai neminimi. Siekiant išlaikyti teisingumo principą, tyrėjai tyrimo duomenų atžvilgiu siekė būti nešališki.

3. Specialistų, dirbančių apsaugos nuo smurto, pagalbos, paslaugų teikimo ir prevencijos srityse, apklausos analizė

Specialistų apklausa vyko 2021 m. balandžio – gegužės mėnesiais. Išsiųsti 239 klausimynai. Gauti 103 specialistų atsakymai, kurie pasiskirstė taip:

Teisėsauga / teisėtvara	52	50,5%
Socialines paslaugas teikianti įstaiga	25	24,3%
SKPC	18	17,5%
Sveikatos įstaiga	5	4,9%
Kita	3	2,9%

Klausimynus užpildė 87 (84,5 %) moterys, 13 (12,6 %) vyrų, 3 (2,9 %) tiesiog neatsakė.

APIBENDRINIMAS. Klausimyno neužpildė nė vienas švietimo srities darbuotojas, nors siūsta pakartotinai, tai lemia išvadą, kad jie nemato savo vaidmens nei apsaugos nuo smurto, nei pagalbos, nei paslaugų ar prevencijos aspektais. Beveik tą patį galima pasakyti ir apie sveikatos apsaugos sritį: klausimyną užpildė tik penki šios srities specialistai.

Daugumai specialistų trūksta informacijos apie institucijas, teikiančias apsaugą, pagalbą ar paslaugas smurtą patyrusioms moterims arba seksualinės prievartos aukoms. Pusei specialistų trūksta psichologijos, nemažai daliai – teisės, medicinos žinių ir smurto atpažinimo įgūdžių.

Informacijos stoką respondentai laiko pagrindiniu pagalbos sistemos trūkumu. Kad SKPC suteikia kokybišką pagalbą, mano tik apie trečdalis specialistų, žinančių SKPC, bet juose nedirbančių, todėl pagrįstai galima tikėtis, kad tik tas trečdalis rekomenduos savo klientėms kreiptis į SKPC. Tą patį galima pasakyti ir apie policijos pareigūnus. Tai patvirtina prielaidą, kad pareigūnai dažnai nuo smurto nukentėjusias moteris nukreipia į SKPC tik formaliai, nes privalo tai daryti. Tačiau patys netiki šios pagalbos veiksmingumu ir kokybe.

Kaip tobulinti SKPC darbą, kad pagalba būtų prieinamesnė ir kokybiškesnė, daugiau kaip pusė nežinojo, ketvirtadalis siūlė stiprinti ir plėsti informacijos sklai-

dą. Tik trečdalis apklaustųjų mano, kad apsauga ar pagalbos ir paslaugų teikimas seksualinę prievartą patyrusioms moterims skiriasi nuo pagalbos teikimo kitoki SAA patyrusioms moterims. Išvardyti šie skirtumai: seksualinį smurtą patyrusios moterys labiau pažeidžiamos, jos rečiau apie tai kalba ir kreipiasi, pagalbai teikti būtinas didesnis jautrumas, aukštesnio lygio kompetencijos ir pan.

Beveik pusė respondentų atsakė, kad jų darbovietėse yra algoritmai ar nurodymai, kaip elgtis, teikiant apsaugą ar pagalbą nuo seksualinės prievartos nukentėjusioms moterims, kiek daugiau nei pusė teigė, kad to nėra. Apie algoritmus ar nurodymus dažniausia žino sveikatos įstaigų darbuotojai ir teisėsaugos ar teisėtvarkos pareigūnai, mažiausiai – SKPC ir socialines paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojai bei vadovaujančias pareigas užimančiai.

Mūsų pasiūlytas priežastis, kodėl didelė dalis nuo seksualinės prievartos nukentėjusių moterų nesikreipia pagalbos, apklausti specialistai išrikiavo taip:

- dėl gėdos jausmo (84,5 %);
- netiki, kad kas nors gali padėti (76,7 %);
- dėl baimės, kad smurtautojas susidoros (71,8 %);
- dėl baimės, kad sužinos vyras / partneris / draugas, ir paliks (59,2 %);
- nežino, kur kreiptis (45,6 %);
- mano, kad policija kaltins pačią auką (42,7 %);
- netiki, kad SKPC gali suteikti kvalifikuotą pagalbą (31,1 %);
- mano, kad socialines ir kito pobūdžio paslaugas teikiantys darbuotojai kaltins pačią auką (29,1 %);
- mano, kad medikai kaltins pačią auką (28,2 %).

Buvo ir kitų atsakymų: nukentėjusiosios bijo būti pasmerktos visuomenės ar artimųjų; vengia ilgų teisinių procesų; nenori vėl išgyventi tą patį košmarą liudydamos; pačios jaučiasi kaltos; netiki, kad pavyks įrodyti patirtą seksualinę prievartą, o ją patyrus nuo partnerio, kad nebus, kur gyventi. Kai kurie respondentai nurodė, kad galimos kelios išvardytos priežastys.

Daugelio vertybinės nuostatos dėl prievartos seksualiniuose santykiuose – pažangios, tačiau vyrai labiau laikosi tradicinių stereotipų. Pritarimas ar nepritarimas anketoje pateiktiems teiginiams atskleidė, kad daugelio specialistų nuostatos modernios, paremtos moksliniais įrodymais, o ne mitais ir tradiciniais stereotipais. Iš vertinimų išsiskiria du teiginiai, kur apklaustieji pateikė griežčiausią nuomonę: net 68,9 % visiškai sutinka, kad moteris gali būti išprievartauta savo sutuoktinio, analogiškai 62,1 % visiškai nesutinka, kad moteris privalo turėti lytinius santykius su sutuoktiniu / partneriu, jei pati to nenori. Išsiskiria vieno teiginio vertinimas. Nors dauguma (53,4 %) apklaustųjų nesutinka arba visiškai nesutinka, kad prievartautojai prievartauja dėl nevaldomos aistros, didelė dalis (46,6 %) su tuo sutinka arba visiškai sutinka. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad moterų ir vyrų atsakymai

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė gerokai skiriasi. Tiesa, vyrų grupė per mažą, kad būtų galima daryti griežtas išvadas, bet orientacines tendencijas galima matyti: pateiktus teiginius moterys vertina griežčiau nei vyrai. Kai kurių teiginių vertinimai prieštaringi: kad prievartautojai prievartauja dėl nevaldomos aistros sutinka daugiau kaip du trečdaliai vyrų, bet su tuo nesutinka absoliuti dauguma moterų (88,5 %). Daugiau nei pusė vyrų sutinka su tuo, kad kaltinimai išprievartavimu dažnai būna melagingi, absoliuti dauguma moterų (86,2 %) su tuo nesutinka. Maždaug trečdalis vyrų sutinka su tuo, kad moterys, kurios dėvi trumpus sijonus ar mėgsta galias iškirptes, tiesiog „šaukiasi“ būti išprievartautos; prievartos aukos būna jaunos ir gražios; prievartaujama moteris panorėjusi visada gali sustabdyti prievartautoją. Su šiais teiginiais sutinkančių moterų labai mažai. Galima daryti išvadą: jei vyrai sudarytų maždaug pusę apklaustųjų, respondentų požiūris į seksualinę prievartą nebūtų toks pažangus.

Apibendrinant galima daryti šias pagrindines išvadas:

- Pagalbos teikimas nuo seksualinio smurto nukentėjusioms moterims skiriasi nuo pagalbos teikimo kitoms moterims.
- Trūksta informacijos apie teikiamą pagalbą, ji ne visada prieinama, trūksta ir kompetencijų.
- Specialistai turi per mažai informacijos apie galimą pagalbą nuo seksualinio smurto nukentėjusioms moterims.

4. Pagalbos teikimo nuo seksualinės prievartos nukentėjusioms moterims ypatumai: specialistų patirtis

2021 m. birželio – rugsėjo mėnesiais prarastos dvi DG (Kaune ir Klaipėdoje), kuriose dalyvavo 12 specialistų. Siekta išsiaiškinti pagalbos teikimo nuo seksualinės prievartos nukentėjusioms moterims ypatumus, turimų specialių žinių ir įgūdžių pakankamumą, teikiamą pagalbą, jos teikimo sunkumus bei problemas, specialisto požiūrį į klientą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Prašoma pateikti pasiūlymų, siekiant pagalbos teikimą gerinti. Toliau pateikiama analizė.

Specialistai teigia, kad pranešimų apie tokio pobūdžio nusikaltimus artimoje aplinkoje nėra daug, akcentavo darbo patirties specifiškumą, išskirtinumą, tai, kad tai jautri, intymi, privati tema, kad vis dar tabu apie tai kalbėti, akcentavo ilgalaikės pagalbos būtinumą.

Specialistai įvardijo sunkumus ir problemas, su kuriomis jie susiduria. Tai:

- nukentėjusio asmens apklausa vyksta kelis kartus, daug formalumo, neretai policijos pareigūnai nesuvokia ir tinkamai neįvertina problemos rimtumo;
- nukentėjusiosios keičia parodymus, grįžta pas smurtaujančią asmenį ar vengia prisipažinti;

- moterų specialisčių trūkumas (nukentėjusioji apžiūrima vyriškos lyties medicinos ekspertų);
- skubotos gydytojų apžiūros paties gydytojo ir kitų planinių pacientų sąskaita;
- ligonių kasos tokio pobūdžio darbo nefinansuoja;
- skubotos teisėsaugos specialistų apklausos dėl laiko ribojimo;
- ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų ribojimas;
- nukentėjusių asmenų psichinė negalia;
- kreipimasis dėl patirtos prievartos praėjus ilgam laiko tarpui po įvykio, kai nebeįmanoma surinkti nusikaltimo įrodymų;
- informacijos sklaidos apie problemą trūkumas;
- nevyksta vidinė komunikacija, specialistų, susijusių su konkrečiu atveju, bendradarbiavimas.

Pasak specialistų, pasitaiko atvejų, kai kaltinamos nukentėjusios moterys, tai sulaiko jas nuo kreipimosi pagalbos. Seksualinė prievarta susijusi su ne tik su gana intymia ir privačia asmens erdve, bet ir su žmogaus įsitikinimais bei moralinėmis vertybėmis, kurios veikia žmogaus jausmus – gėdos, kaltės, tai neretai trukdo kreiptis pagalbos.

Specialistų pasiteiravus, kaip jie mano, kiek pačios nukentėjusiosios kreipiasi pagalbos, ar yra linkusios kreiptis, jų manymu, kokios galimos nesikreipimo priežastys, jie įvardijo: asmens psichologinę būseną po patirtos traumos, to pasekmės – norą greičiau pamiršti tai, kas įvyko, išgyvenamą patirtos prievartos skausmą, tai, kad vis dar reikia „eiti“ per daugelį įstaigų, susitikti su daugeliu specialistų, kuriems vėl viską reikia pasakoti, o kalbėti apie tai sunku; nežinojimas, kas laukia ateityje; prievartą linkusios nuslėpti dėl įvairių priežasčių – netiki, kad gali padėti, bijo, kad bus kaltinamos, gėda; tai, kad seksualinė prievarta ypač jautri tema; dėl prievartautojo daromo spaudimo; vis dar gyvuojančios nuostatos, kad žmonos pareiga seksualiai tenkinti savo vyrą.

DG dalyvavusių specialistai dėl to, ar nukentėjusiosioms pakanka informacijos apie teikiamą pagalbą ir paslaugas, ar ji yra prieinama, pastebėjo, kad iš dalies informacija lyg ir teikiama, dalijamos skrajutės apie pagalbos galimybes arba žmonės tiesiog žino, kad tokiais atvejais reikia kreiptis į policiją, tačiau, ypač kaimiškiose vietovėse, tokios informacijos trūksta.

Specialistai teigė, kad kai kuriose srityse (teismas, socialinių paslaugų įstaigos, prokuratūra) pagalbą teikiančių specialistų kompetencijos lygis keičiasi, kartu jie pastebi, kad neretai nukentėjusiosios susiduria su specialistų nekompetencija, nepasirengimu tinkamai, profesionaliai reaguoti į tokį klientą, pasimetimu, nežinojimu, kaip elgtis, kai per apklausą nukentėjusiąją užvaldo stiprios emocijos. Be to,

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskiene, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė specialistai pastebi, kad vis dar daugeliu atvejų tokių bylų ikiteisminis sklandus nagrinėjimas priklauso nuo daugelio veiksnių, kurie lemia, kaip greitai ir sklandžiai bus byla išnagrinėta nukentėjusiosios naudai.

Pasiteiravus specialistų apie specializuotų specialistų ar specialių žinių turėjimą dirbti su seksualinę prievartą patyrusiais asmenimis, jų atsakymai įvairavo:

...Yra specializuoti žmonės, Sunkių nusikaltimų valdyba. Žmonės dirba su šito tipo bylom, žmonės turi patirtį... (F1.2.4.1).

...ikiteisminio tyrimo metu mes turime tokias rekomendacijas, kaip nukentėjusiosios apsaugos poreikių vertinimas. Tos rekomendacijos vertina nukentėjusiosios specialiuosius poreikius ir ten yra numatyti tam tikri veiksmai, kai įvertinus, nustatius tam tikrą balų sistemą, mes galėtume spręsti, kad kažkokie tai veiksmai galėtų būti atliekami. (...) Jei žiūrėti iš praktikos, tų rekomendacijų mes turim įvertinti specialų poreikių algoritmą... (F1.2.4.2).

...Bendrujų žinių nepakanka, turi būti specializacija dirbant su smurto artimoje aplinkoje aukomis. O ypač su seksualinio smurto... (F2.2.4.2).

Specialistai pastebėjo, kad ir seksualinę prievartą patyrę asmenys ne visada žino, kaip elgtis, kad išsaugotų įkalčius, kurie bus svarbūs įrodant padarytą nusikaltimą.

Diskutuojant dėl institucijų, su kuriomis specialistai bendradarbiauja SAA atvejais, pažymėta, kad teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami dažniausiai taip, kaip numato tų institucijų, įstaigų darbo reglamentai ar pagalbos teikimo tvarkos aprašai. Bendradarbiavimo sunkumai:

- Tyrėjai turi pateikti raštišką prašymą gydymo įstaigai dėl apžiūros leidimo, tai pailgina laiką nuo smurto iki apžiūros.
- Nėra specializuoto centro, teikiančio pagalbą nukentėjusiesiems nuo seksualinės prievartos.
- Nėra pagalbos procesą koordinuojančio asmens.
- Skirtingų institucijų nenoras bendradarbiauti dėl didelio užimtumo, darbo krūvio.
- DG dalyvių pasiūlymai dėl teikiamos pagalbos ar paslaugų tobulinimo:
  1. Būtinai specialistas, kuris atskirtų nukentėjusiąją nuo aplinkos, teiktų pagalbą ir visą būtiną informaciją, lydėtų į institucijas.
  2. Didesnis nukentėjusių moterų ištyrimo prieinamumas.
  3. Atsisakyta dvigubo nukentėjusiosios apklausinėjimo.
  4. Sukurtas pagalbos algoritmas, užtikrinantis kompleksinę pagalbą.
  5. Į nukentėjusį asmenį orientuotas požiūris.
  6. Didesnė informacijos sklaida apie pagalbą tarp institucijų.

7. Susitikimai, diskusijos su socialinėmis tarnybomis, NVO, susijusiomis medicinos ir teisėsaugos įstaigomis.
8. Policijos ir socialinę bei psichologinę pagalbą teikiančių tarnybų bendradarbiavimas.
9. Pagalbą ar paslaugas teikiančių specialistų specializacija.
10. Teismo atstovai bendradarbiautų ir bendrautų su nukentėjusiais prieš posėdį.

DG dalyviai pasidalino tuo, kaip jie matytų didesnę informacijos prieinamumą ar sklaidą:

1. Informuoti nukentėjusiąją apie apklausų ypatumus, skatinti kreiptis pagalbos.
2. Informuoti apie proceso galimybes lydintį asmenį.
3. Su teismo pranešimu siųsti informaciją, kur gali kreiptis dėl pagalbos, arba informuoti apie tai ikiteisminio tyrimo pareigūną.
4. Teisme turėtų gauti pagalbos tarnybų kontaktus, informaciją apie teismo procesą.

Apibendrinant diskusijų grupių dalyvių patirtis galima skirti keletą reikšmingų dalykų, kurie greičiau trukdo nei padeda padėti nukentėjusiosioms nuo seksualinės prievartos moterims: nėra tinkamai parengtų specialistų, kurie teiktų kvalifikuotą pagalbą, nesukurtas pagalbos algoritmas, pagalbos procese nevyksta sklandus bendradarbiavimas tarp skirtingų pagalbos grandžių specialistų, neretais atvejais pagalba apsiriboja vien tik formaliu pareigų atlikimu, nesiremia į nukentėjusiąją orientuotu požiūriu ir žmogaus teisėmis. Visi specialistai pastebėjo, kad ypač svarbi informacijos sklaida pagalbos procese apie pagalbos galimybes.

5. Nuo seksualinės prievartos nukentėjusių moterų asmeninė patirtis

Siekiant didinti teikiamos specializuotos kompleksinės pagalbos prieinamumą, įgalinant SKPC specialistus teikti pagalbą moterims, patiriančioms seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, buvo svarbu atlikti situacijos analizę ir nustatyti esamas problemas. Tuo tikslu atliktas penkių moterų, patyrusių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, interviu. Siekta sužinoti jų seksualinio smurto patirties istorijas, kreipimąsi ar nenorą kreiptis pagalbos, kur ar kaip jos galėtų sužinoti apie pagalbos galimybes, kur kreiptis, patyrus smurtą, o jei kreipėsi pagalbos, tai to proceso aspektus, gautos pagalbos kokybę ir veiksmingumą, patirtį su pagalbos teikėjais, kas padėjo, atliepė jų poreikius, kas trukdė, institucijų specialistai suprato seksualinio smurto problemą ar priešingai – likdavo nesuprastos, neišgirstos ir pan. Pokalbio metu buvo svarbu išgirsti, kaip jos vertina bendrą pagalbos sistemą,

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė kaip įsivaizduoja, kokios pagalbos reikia, kad ji atlieptų nuo seksualinio smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių moterų poreikius.

Siekiant atskleisti moterų, patyrusių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, patirtis, jų pasakojimuose išskirtos trys dominuojančios kategorijos: *prievartos patirtis, esama pagalba ir pageidaujama pagalba*. Jos analizuojamos remiantis egzistenciniu požiūriu, kuris apima keturias plačias sritis: fizinę, socialinę, psichologinę ir dvasinę.

5.1. Prievartos patirtis

Moterų patirtys skirtingos, tačiau visas jas vienijo bendras dalykas – seksualinės prievartos patirtis artimoje aplinkoje. Amžius įvairavo tarp 27–42 metų, visos lietuvės, 4 ištėkusios, nors 2 buvo pradėjusios skyrybų procesą, o 1 ketino pradėti. Viena gyveno su sugyventiniu. Trys iš penkių turėjo aukštąjį išsilavinimą, viena – aukštesnįjį, viena – vidurinį. Visos dirbančios, tik viena interviu metu buvo vaiko priežiūros atostogose. Dvi įvardijo gaunančios didesnes nei vidutinės, dvi – vidutinės, viena – mažesnes nei vidutinės pajamas.

Moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, liudija:

Didžiulį nesaugumo jausmą ir išgyvenimo toje situacijoje iššūkį. Į „baisumus“ reaguodavo individualiai, asmeniškai, siekdamos tuo atsikratyti, išstumti, paslėpti, tarsi „nutylėti“, taip bandydamos apgauti save ir kitus. Nuolatinis palydovas santykiuose – sielvartas, išgyvenimo klausimas.

Autonomijos praradimą. Jos tarsi nepriklausė sau, buvo vyro nuosavybė. Ne kartą girdėdavo žodžius „tu mano“. Nors bandydavo aiškinti, sakyti, kad nėra vyro nuosavybė, ne daiktas, su kuriuo galima elgtis bet kaip, vyrui tai būdavo nė motais. Moters „aš“ laipsniškai naikinamas, bandoma įtikinti, kad jis, vyras, yra visagalis ir priešintis tam beprasmiška.

Savigarbos, orumo pažeidimą. Nuolatinis spaudimas turėti seksualinius santykius bet kokia kaina ir tada, kai jam norisi, vertimas žiūrėti pornografinius filmus pamažu jas darė visiškai paklusnias jiems, manant, kad tai laikina, ir praeis.

Galios demonstravimą. Moterys patyrė vyro spaudimą paklusti įvairiais būdais, taikant įvairias spaudimo ar jėgos naudojimo formas, elgtis ne taip, kaip jos nori. Jei bandydavo tam priešintis, vyras būdavo atkaklus sakydamas, kad jai reikia specialisto pagalbos, nes tai, kad ji nenori tokių santykių, nenormalu. Dažnai ji patirdavo ne vienos rūšies prievartą, o visą „komplektą“.

Pripažinimo, pagarbos nebuvimą. Nuolat kaltintos kaip blogos, tinkamai „pareigos neatliekančios žmonos“, tą ar kitą dalyką darančios nemokšišškai ar tiesiog yra blogos. Jos jausdavosi taip, tarsi jų gyvenimas pamažu „nuodijamas“, kas jas skaudino, menkino, žemino, naikino kaip asmenį, taip pamažu atimant iš jų gyve-

nimo pojūtį. Neatlaikydamos įvairių vyro manipuliacijų jomis jos pasiduodavo, paklusdamos jo užgaidoms.

Bejėgiškumo sukėlimą. Vyrai, norėdami jas pavergti, siekdami jų nuolankumo, nesitenkindavo vienkartiniais moters paklusimais. Jiems reikėjo visiško jų nuolankumo. Jie nuolat būdavo nepatenkinti tuo, ką moterys daro ir tai dažnai išsakydavo atvirai ar parodydavo savo elgesiu su jomis. Todėl jos ima tikėti, kad yra bejėgės pasipriešinti, kažką pakeisti, apskritai kažką daryti toje situacijoje.

Poveikio per kitus darymą. Vyru nepavykus palenkti savo žmonos ar sugyventinės, siekiant savo tikslų, jie įtraukdavo kitus asmenis arba bent jau grasindavo jais. Toks elgesys tik dar labiau didindavo moters baimę priešintis.

Nesaugumo jausmą. Moteris dalijasi, kaip nesaugumo jausmas pasireiškėdavo jos gyvenime:

...nesaugumo jausmas (...) toks pašoki, nurenginėjimas, net miegot baisu būdavo (...) buvo šokas iš dalies, kai parašai. Tas toksai susimėtai (...) buvo stresas, jis išėjo ir aš pažūrėjau pro langą, jo mašina (...) tai dėl to nesaugumo, tai gal labiau nežinia buvo (...) bijai visų tų institucijų (...) aš net truputėlį išsigandau, kad gal, pavyzdžiui, Vaikų teisės pagalvos, kad nesaugu čia (...) aš bijau, kad sakys vyras, užkniso tai pas vieną, pas kitą eiti... (K1.1.3.1).

Pasitikėjimo praradimą. Moterų pasitikėjimas savo vyru, partneriu, sugyventiniu buvo ne kartą nuviltas, išduotas, todėl joms buvo sunku susigrąžinti pasitikėjimą ne tik jais, bet ir kitais asmenimis, taip pat ir pačiomis savimi.

Nusivylimo jausmą. Moteris, patyrusi seksualinę prievartą iš savo vyro, dalijasi:

...nusivyliau kardinaliai tuo metu, pasijutau tokia apleista ir nesuprasta... (K2.1.3.2).

Bejėgiškumą. Moterys dažnai jautėsi bejėgės, nepajėgiančios keisti esamos situacijos.

Nuolatinį nerimą, įtampą. Moterys teigė gyvenusios nuolatinio budrumo režimu, tarsi nuolat laukdamos, kad tai, kas nutiko, vėl bet kada gali pasikartoti. Jos jautė nuolatinę įtampą, kartais tokią didelę, kad nesuvokdavo, kas vyksta su jomis ar jų aplinkoje.

Vienatvės baimę. Vienos moters patirtis rodo, kad ją vienatvė baugina.

Pasimetimą. Moterys nežino, kaip toliau elgtis, ką daryti, jaučiasi sutrikusios, pasimetusios, dažnai neturi su kuo apie tai pasikalbėti. Jos ima abejoti tuo, kas įvyko ar vyksta, manydamos, kad su jomis kažkas negerai, nes būtent taip sako ir vyras.

Gėdą. Jos nesiryžta apie tai kalbėti, manydamos, kad bus smerkiamos, išjuokiamos, kaltinamos, kritikuojamos. Nedrįso kreiptis pagalbos, netikėjo, kad bus

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė suprastos, jausis saugiai atskleisdamos tai, kas vyko namuose. Jos norėjo atrodyti „sėkmingos“, „geros“, „vykusios“, tikėjosi būti suprastos. Tačiau kai kurios jų jau iš anksto „žinojo“ ar jautė galimus atsakymus „ką, tau nesakėm, kad nereikia“ arba „gal aš padariau ne viską, ką galėjau“.

Kaltės jausmą. Moterys dažnai įvardydavo, kad jautėsi kaltos.

Baimę. Baimės jausmo išgyvenimą patvirtina asmeniniai liudijimai, atskleidžiantys jausmą tarsi „kažką pridirbus“. Kilęs baimės jausmas buvo signalas, kad prievartą patiriančiai moteriai reikia atramos, jog jaustųsi saugi, ji nesijaučia esanti savarankiška, nejaučia su kitais bendrystės ryšio, t. y. nesijaučia tvirtai savo gyvenime. Moterų baimės liudijo ir institucinės kontrolės grėsmę.

Pyktį. Jos jausdavo pyktį, neapykantą ar norą atkeršyti už joms daromą skriaudą. Kartais tą bandydavo tiesiog atvirai išsakyti ar pastebėdavo savo pačių nesąmoningus troškimus, kas tik dar labiau gąsdino.

Tyrimas atskleidė, kad seksualinę prievartą artimoje aplinkoje patyrusios moterys:

- Išmoksta nejauti skausmo, neigia tikrovę. Jos nuolat bėga nuo to, kas jau yra įvykę ar kas vis dar vyksta. Kai kurios neretai pasitelkia alkoholį, kaip priemonę, bent laikinai padedančią apgauti save, siekiant pabėgti nuo tikrovės.
- Netenka galios dėl daugelio priežasčių: neturi kur gyventi, darbo, pinigų ar nežino, kaip galės išlaikyti vaikus ir save pačią. Jos liudijo, kad įvairiais būdais bandė išsaugoti galią. Tačiau nuolat patirdamos prievartą prarado gebėjimą realiai vertinti situaciją, taip tapdamos bejėgėmis aukomis. Nuolat patiriant žiaurų vyro elgesį, bet kuri pasipriešinimo forma atrodydavo „bergždzia“, nugramzdindama jas į „visiškos kapituliacijos“ ir bejėgiškumo būseną.
- Kyla sveikatos problemų: sutriko sveikata, pablogėjo psichologinė savijauta, tapo nervingos, išsiblaškusios, sunku susikoncentruoti darbe, padažnėjo įvairios peršalimo ligos, skausmai galvos ir širdies plote, niekas jų nebedžiugino, jautėsi pervargusios, išsekusios. Tai buvo signalai, kad kažkas jų gyvenime vyksta negerai ir jau reikia specialisto pagalbos.
- Veikia Stokholmo sindromas. Moterys dažnai pačios to nepastebi ir tik padedamos specialistų pamato, kaip stoja ginti jas skriaudusį asmenį. Jos nuolat girdėdavo vyrą sakant: „aš tave myliu“, „grįžau pas tave“ ir pan. Tad joms būdavo sunku atskirti, kas yra kas: prievartauja, bet sako, kad myli. Situaciją dar labiau blogindavo vyro priekaištai jai: „Pažiūrėk, ką tu dabar padarei, praneši policijai, vaiko teisėms“ ir pan.
- Jaučia išsekimą, nuolatinį nuovargį. Nuolatinė seksualinė prievarta lėmė moters visišką fizinį, psichologinį ir dvasinį išsekimą. Joms trūko kokybiško

miego, nuolat jausdavosi nepailsėjusios, nedarbingos, dirglios, išsiblaškiusios, apatiškos viskam, kas vyksta aplinkui, arba pernelyg jautrios, nervingos.

- Ne kartą mąstė apie savižudybę, norėjo numirti, nejausti tų kančių, kurias teko išgyventi, nes nesijautė saugios, priešingai – jautėsi atskirtos ir mirtis joms atrodė tarsi vienintelis išsigelbėjimas, apsaugantis nuo patiriamos prievartos.
- Trūko saugumo – fizinio, psichologinio, dvasinio. Moterys mėgindavo užsitikrinti saugumą bandydamos išvengti tiesioginių susitikimų su prievartautoju.
- Kartais išdrįsdavo pasikalbėti su kažkuo, kuo manė galinčios pasitikėti, bandė skaityti įvairią literatūrą, tikėdamos surasti atsakymus. Akivaizdu, kad moterys nesijautė saugios, bet nežinojo, kaip būtų galima šią problemą išspręsti, kas galėjo ar galėtų joms padėti.

Tai patvirtina seksualinę prievartą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pasirinkimų savo gyvenime priežastingumą, būdus, kaip jos rinkdavosi išgyventi savo patirtį, stengdamosi ieškoti prasmės, kuri patenkintų jų poreikį susieti save su pasauliu joms prasmingu būdu.

5.2. Esama pagalba

Iškreiptas problemos suvokimas. Moterys nebuvo linkusios kreiptis pagalbos dėl įvairių priežasčių: netikėjo, kad kažkas gali padėti, nežinojo, kur kreiptis, jautė baimę, pagaliau net prievartiniuose santykiuose atrasdavo sau savotiškos naudos. Viena moteris dalijosi, kad pasakius vyrui, jog kreipsis pagalbos, jis tik pasišaipė: ji vis dar vyrų tikėjo labiau nei pati savimi, neturėjo savikontrolės, kad imtųsi daryti tai, ką norėjo. Jai reikėjo *kito* pritarimo, reikšmingo *kito*, kuris tarsi „palaimintų“ ar „duotų leidimą“ jai daryti tai, ką ji buvo nusprendusi.

Nenoras prarasti šeimą / prisirišimas. Daugeliu atvejų moterys įvardijo, jog joms svarbi šeima, nors santykiai buvo smurtiniai. Joms buvo svarbu bet kokiomis sąlygomis išsaugoti šeimą, nes, jų teigimu, jų tėvai turėjo šeimą ir jos nori ją turėti bet kokia kaina.

Tikėjimas iliuzija, kad viskas pasikeis savaime. Neretai moterys viliasi, kad jų prievartos problema kažkaip išsispręs savaime arba ją galbūt kažkas išspręs.

Nenoras pralaimėti. Prievartą patyrusiam asmeniui sunku pripažinti prievartos patyrimą, kaip pralaimėjimą galių kovoje, tad nesikreipia pagalbos. Kai prievartą patyrusi moteris išgyvena emocinį skausmą, ji nesąmoningai siekia kontroliuoti situaciją, sakydama: „man išdidumas neleidžia“, „aš nenoriu, kad žinotų, kad aš ten gaunu pagalbą iš kokių socialinių“, „aš nenoriu pasirodyt silpna“. Taip ji tikisi

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė
pati suvaldyti, išspręsti esamą situaciją ir sustabdyti jaučiamą prievartos sukeliama
skausmą.

Socialinės paramos poveikis. Kitų parama, palaikymas, supratimas, pagalba
vaidina svarbų vaidmenį pagalbos nukentėjusiajam procese. Viena moterų dalijasi,
kodėl nesiryžo ieškoti pagalbos, kas jai trukdė:

...jeigu vyras yra finansiškai stabilus, (1s) tai jisai (.) tuom ir spaus moterį.
(1s) Jeigu tu daugiau esi ant tos pusės, sakykim, (.) a::: silpnusis (.) tai yra ta
tokia baimė, .hh a::: kad (.) jei aš turiu vaikų, tai man automatiškai (žinau, kad)
žiūrės: ar vaikai turi, kur gyventi, .hh ar vaikai turi savo kambarius, dabar, kai
ne ta kvadratūra, kiek čia turi būti .hh a::: reikalavimai. A::: tai vat ir yra, sakau,
moteris, kurios patiria smurtą, jos tyli, jeigu jos neturi tų sąlygų,(.) kad vaikai
būtų kartu, jos šypsosi ir tyli... (K3/2.2)

Panašu, kad moteris susidurdavo su formaliomis valstybinių institucijų sukur-
tomis sąlygomis: turi ar neturi gyvenamąją vietą, reikiamą plotą vienam asmeniui,
atskirą kambarį vaikui. Neretai, neturėdamos finansinių galimybių išpildyti šiuos
reikalavimus, jos rinkdavosi pasilikti su smurtautoju ir toliau kęsti prievartinius
santykius, nei prarasti vaikus.

Artimųjų palaikymo nebuvimas. Artimųjų pagalbos, kad ir kaip jos tikėjosi ir
laukė, dažnai nesulaukdavo. Priešingai – sulaukdavo kaltinimų, priekaištų, mo-
ralizavimo, kad pati pasirinko netinkamai, pati kalta ir panašiai. Tokia artimųjų
reakcija, elgesys versdavo jas užsisklęsti, apie tai nekalbėti, neieškoti paramos, pa-
laikymo, pasitraukti iš tam tikros savo artimos aplinkos socialinio pasaulio dalies.

Policijos pareigūnų nereagavimas. Moteris tvirtino, kad iškviesti pareigūnai
nematė, nepripažino, nepatvirtino prievartos, smurto buvimo. Pareigūnams reikėjo
įrodymų, o kaip įrodyti, kai moteris nežino, kaip tai padaryti ar tokių įrodymų ne-
turi. Tokia pareigūnų reakcija ir elgesys tik atitolindavo jas nuo problemos spren-
dimo, atimdavo iš jų tikėjimą, kad kažkas gali padėti, pasitikėjimą pačiais pareigū-
nais. Kita vertus, moterims pagalbos į policiją kreipimasis netekdavo prasmės, nes
pareigūnams išvykus smurtautojas tapdavo dar agresyvesnis.

Tyrimo rezultatai patvirtino, kad moteris kiekvienoje situacijoje rinkdavosi iš
kelių elgesio alternatyvų, atsižvelgiant į tai, kaip jos suvokė savo patirtį, situaciją,
paskatinimo vertės ir poreikių potencialą.

5.3. Pageidaujama pagalba

Kai moteris pradėjo prasčiau jaustis, suprato, kad prievarta veikia ne tik jų
kūną, bet ir bendrą sveikatos būklę, ėmė mąstyti apie pagalbos galimybes. Kita
vertus, baimė, kad gali būti dar blogiau, buvo stimulus kažką daryti, keisti esamą
situaciją, imtis priemonių. Kartais moterims pavykdavo įkalbėti vyrą kartu kreiptis

pagalbos. Akivaizdu, jog jos vis dar tikėjo, kad situaciją galima keisti būtent tokiu būdu.

Išsikalbėjimo poreikis. Moterims reikėjo žmogaus, kuris jas suprastų, priimtų, išgirstų, kuriam jos tiesiog galėtų išsikalbėti įvardydamos dalykus, kurių pačios sau nedrįsdavo įvardyti.

Palaikymo svarba. Nors jos neieškojo ar nedrįso ieškoti pagalbos, giliai viduje troško palaikymo, supratimo, tiesiog paprasčiausios galimybės išsikalbėti apie tai, kas jas neramino.

Pagalba suteikiant saugų būstą. Joms ypač svarbu turėti visą informacijos paketą apie *pagalbos galimybes konkrečioje savivaldybėje*, pvz.: kokios galimybės prireikus gauti saugų būstą, socialinį būstą, kur kreiptis, kokių dokumentų reikia, kokios procedūros ir panašiai. Svarbu, kad būtų pateikiama vienoje vietoje, aiškiai, suprantamai, su visais būtinais nurodytais kontaktais.

Pagalba buitinėmis prekėmis. Moterys pastebi, kad neretai joms ypač praverstų „pagalba ir paprasčiausiais buitinais daiktais“: buitinėmis ar higienos priemonėmis, būtinaisiais drabužiais, ypač vaikams, maisto prekėmis.

Medicininė pagalba. Moterys įvardijo, kad joms svarbu turėti „informaciją apie teikiamą nemokamą medicininę pagalbą“.

Teisinė pagalba. Patyrus smurtą, būtų svarbu nemokamai „gauti visą teisinę pagalbą – tiek pirminę, tiek vėliau antrinę“. Tai, kad nukentėjusioms moterims tekdavo mokėti už tolesnę advokato pagalbą pačioms, jas stabdydavo tęsti problemos sprendimą. Moterys pastebėjo, kad joms būtų svarbu „pagalbą gauti kuo greičiau, ypač teisinę“.

Saugumas. „Smurtautojas turėtų būti atskiriamas kuo greičiau, net ir tada, kai smurto grėsmė tuo konkrečiu metu, kai atvyksta policijos pareigūnai, nedidelė.“

Karštoji linija. Viena moterų įvardijo, kad būtų labai gerai, jei būtų „24 /7 veikianti „karštoji linija“, skirta būtent nuo smurto nukentėjusiems asmenims“, ir nesvarbu, dirba specialistai ar savanoriai, svarbu, kad jie žinotų, būtų parengti suteikti „čia ir dabar emociinę paramą ir informaciją“, nukreipti moteris, kur jos galėtų gauti visokeriopą tolesnę pagalbą.

Policijos pagalba. Moterims svarbu policijos iškvietimo metu gauti daugiau detalesnės informacijos, pvz., kiek laiko vyras bus išvežtas, kas bus toliau, kada bus paleistas, kokia tolesnė procedūra ir pan. Joms labai trūko paprasto „policijos pareigūno žmoniškumo“. Be to, svarbu, kad pareigūnai mokėtų atpažinti manipuluojančius, priklausomybių turinčius asmenis, grėsmės riziką.

Vaikų teisių apsaugos tarnybos pagalba. Viena moterų buvo nusivylusi vaiko teisių apsaugos specialistų pozicija jos atžvilgiu. Jai pasirodė svarbu, kad specialistas „atliktų išsamią situacijos analizę“, kad būtų „su kiekvienu atskirai kalbama“ – su tėvu, mama, vaiku, kai tokių yra, „vienas specialistas atliktų visos

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė šeimos būklės, situacijos analizę, ištirtų, kur vaikui gyventi geriausia“ – su tėčiu ar mama. Moteris susidūrė ir su Vaiko teisu apsaugos skyriaus (VTAS) specialistų kompetencijos, pagarbos nukentėjusiam asmeniui teikiant pagalbą ar dalyvaujant teismuose jų atstovams stoka.

Savivaldybės administracijos pagalba. Viena moterų pastebėjo, kad „turėtų būti savivaldybėje atsakingas skyrius ar specialistai“, kurie, esant smurto situacijai, kai nukentėjęs asmuo neturi gyvenamosios vietos, kad sparčiai būtų ieškoma gyvenamojo būsto ar centro, kuris teikia apgyvendinimą, kad ten būtų galima gauti laikiną saugią vietą, kad tokiais atvejais kuo mažiau būtų „tik kad greičiau greičiau“ ir biurokratinių procedūrų.

Socialinių įstaigų pagalba. Vargina ir galbūt net erzina, kai moteris tarsi „užpuolama“ įstaigų specialistų. Pasak moters, pakaktų, kad vienas asmuo užsiimtų pagalbos teikimu. Ji mano, kad tokiu atveju ypač „psichologo pagalba yra labai svarbi“, kur moteris galėtų tiesiog „išsikalbėti apie tai, kaip ji jaučiasi, kas ją neramina šiuo metu“, padėtų suprasti, kas įvyko ar vyksta, jaučiant specialisto dėmesį ir pagarbą. Labiausiai nesinori nuolat pasakoti vis kitam specialistui, nes tai, kas įvyko, būna sunku dar ir dar kartą išgyventi, ypač tada, kai jaučiama, jog specialistas tik „formaliai atlieka darbą“. Viena moterų pastebėjo, kad pajutusi tam tikrą specialisto spaudimą greičiau priimti kokį nors sprendimą, ji ir vėl paklūsta, pasiduoda, sutikdama su viskuo, kas siūloma, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų.

Vaiko gerovės komisijos pagalba. Smurto šeimoje atvejais vaiko gerovės komisija turėtų labiau prisidėti prie šios problemos sprendimo. Moterys dažnai gerovės komisijos specialistų būdavo dar labiau apkraunamos įvairiomis atsakomybėmis, kas apsunkindavo ir taip sunkią jų situaciją.

Švietimo įstaigos. Moterys pastebėjo, kad mokykloje vis dar tenka susidurti su specialistų, konkrečiai psichologų, nekompetencija, negebėjimu bendrauti su vaikais.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centro pagalba. SKPC moterys norėtų turėti visą „pagalbos komplektą“. Kai susisiekiama SKPC specialistu, svarbu, kad „jis prisistatytų, kas toks, iš kokio centro, dėl ko paskambino“, „su juo būtų bendraujama ir vėliau“, nes sulaukusi daug skambučių iš įvairių specialistų moteris pasimeta. Pastebi, kad joms „ne iškart pavyksta suprasti, kas vyksta jų gyvenime“, kad tai, kaip su jomis elgiamasi, yra smurtas. Tad svarbu, kad būtų „išsamiai įvertinama nukentėjusios moters būklė“, padedama jai suprasti „smurto traumos pasekmių pasireiškimą“, informuojant apie „galimas reakcijas“, kodėl jos tokios, iš kur ir kaip tai gali veikti jų tolesnius santykius su kitais, kad jos galėtų pasiruošti galimiems sunkumams ateityje. Svarbu „nuolatos patvirtinti, kad jos yra pajėgios ir geba įveikti savo sunkumus“, kas gali joms padėti, o kas trukdyti, suteikti kuo

daugiau informacijos apie smurtą patyrusio asmens galimas pasekmes ir kaip su tuo tvarkytis. Akivaizdu, kad moterims daug kartų reikia kartoti tuos pačius dalykus, kad jos išgirstų, kas įvyko jų gyvenime, iš kur tai, ką daryti toliau, norint keisti esamą situaciją.

Specializuota pagalba vyrams. Moterys pastebėjo, kad ne tik joms svarbi pagalba, joms padėtų, jei tuo pačiu metu „pagalbą gautų ir vyras“.

Dėmesys nukentėjusiam asmeniui. Jau vien žinojimas, kad ji „kažkam rūpi, moteriai yra didelė ir svarbi parama“.

Savigarbos puoselėjimas. Viena tyrime dalyvavusių moterų pastebėjo, kad labai svarbu, jog ir pačios moterys labiau rūpintųsi savimi, savo savigarpa, orumo išsaugojimu.

Informacijos apie pagalbą trūkumas. Akivaizdu, kad moterims nebuvo aišku, kur jos gali kreiptis pagalbos. Informacijos apie pagalbos galimybes trūkumas tik patvirtino, kad smurto, seksualinės prievartos problemai pakankamas dėmesys neskiriamas, ši problema tinkamai, plačiai neišviešinta, nors gal ir pripažįstama kaip rimta problema, kurią būtina neatidėliotinai spręsti. Ji vis dar gaubiamas paslapties, nematymo, nepripažinimo uždangos.

Smurto problemos viešinimas. Svarbu būtų „kuo daugiau kalbėti apie smurtą, kaip apie rimtą nusikaltimą“. Be to, moterims labai „trūko tikslios informacijos, kur kreiptis, pas ką kreiptis, ką daryti“ ir pan. Viena moteris įsivaizdavo, kad jei būtų kažkas panašaus į „Akropolyje“ „info centrą“, tai padėtų labiau susigaudyti stresą keliančioje situacijoje.

Informacijos apie pagalbą pasiekiamumas. Moterims labai svarbu „kuo anksčiau gauti informaciją, kad su jomis bus susiekta“, arba kad jos pačios gali kreiptis nurodytais kontaktais. Pasak jų, informacija apie pagalbą, smurto pasireiškimo, jo atpažinimo ženklus turi būti „pateikiama aiškiai, visiems prieinamoje ir matomoje vietoje“. Joms labai padėtų „kitų moterų panašių patirčių istorijos,“ tai leistų greičiau atpažinti ir suvokti savo problemą.

Greitas informacijos suradimas organizacijos internetinėje svetainėje. Svarbu atrasti aiškiai ir suprantamai pateiktą informaciją organizacijos internetiniame puslapyje – „telefono numerį, adresą, informaciją, dėl kokios pagalbos ji gali kreiptis ir kokią pagalbą ji gali gauti“. Be to, moterims trūksta informacijos, kuri padėtų suprasti, kad tai, ką ji patyrė, buvo smurtas.

Apibendrinant straipsnyje pateiktus tyrimo rezultatus, išryškėja iššūkiai, nulemti problemų, su kuriomis susiduria moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, sprendimo procese ir laiku teikiant joms prieinamą pagalbą. Šie iššūkiai aktualūs visų pirma politikos formuotojams ir priimančiesiems sprendimus, be to, specialistams (konsultantams, socialiniams darbuotojams, psicho-

logams) ir ekspertams, teikiantiems pagalbą minimai klientų grupei bei kitiems asmenims, siekiantiems veiksmingai spręsti smurto artimoje aplinkoje problemą.

Šiame kontekste aktualizuojama politikos formuotojų ir priimančiųjų sprendimus veikla, ratifikuojant Europos Tarybos Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir šalinimo, kurios pagrindinis tikslas – smurto artimoje aplinkoje prevencija, aukų apsauga ir smurtautojų baudžiamoji atsakomybė (žr. Stambulo konvencija, 2011, Nr. 210). Šios konvencijos ratifikavimas leistų užtikrinti moterų, patyrusių SAA, teises į būtiną apsaugą ir pagalbą. Siekiant šio tikslo tikslinga sukurti nukentėjusių nuo seksualinės prievartos moterų apsaugos, pagalbos ir prevencijos strategiją, numatant visų susijusių institucijų ar įstaigų vaidmenis, siekiant užtikrinti apsaugą, pagalbą ir prevenciją, jei reikia, keičiant teisės aktus, ypatingą dėmesį skiriant švietimo srities darbuotojams, įtraukiant juos į šių strategijų kūrimą bei įgyvendinimą.

Tyrimas atskleidė tarpinstitucinio bendradarbiavimo plėtotės svarbą, periodiškai organizuojant tarpinstitucinius pasitarimus ir mokymus, kuriuose dalyvautų įvairių SAA įveikimo srityje dirbančių institucijų specialistai. Taip didėtų juose dalyvaujančių specialistų informuotumas, būtų tobulinamos turimos kompetencijos, stiprinami bendradarbiavimo ryšiai. Sveikatos apsaugos ir švietimo sričių specialistų dalyvavimas tarpinstituciniuose pasitarimuose ir mokymuose suteiktų žinių apie galimą jų vaidmenį apsaugos, pagalbos, paslaugų teikimo SAA patyrusiems asmenims ir SAA prevencijos vykdymo procesuose, skatintų bendradarbiavimą su atitinkamais specialistais. Sistemingai vykdant visuomenės informavimo kampanijas, gerėtų SAA atpažinimas, skatinantis netoleranciją SAA, keistūsi stereotipinės nuostatos SAA patyrusių asmenų atžvilgiu. Didinant visuomenės ir SAA įveikimo srityje dirbančių specialistų informuotumą apie Specializuotos kompleksinės pagalbos centrus ir jų teikiamą pagalbą SAA patyrusiems asmenims, įvairių įstaigų specialistai būtų motyvuojami bendradarbiauti su šiais centrais, SAA patyrusios moterys būtų skatinamos į šiuos centrus kreiptis pagalbos.

Periodiškai organizuoti tarpinstitucinius pasitarimus ir mokymus, kuriuose dalyvautų įvairių SAA įveikimo srityje dirbančių institucijų specialistai, kur tarpusavyje būtų keičiamasi žiniomis ir patirtimi apie praktinį aktualių teisės aktų taikymą, skirtingų institucijų funkcijas ir darbo algoritmus, tobulinamos specialistų turimos SAA atpažinimo ir darbo su klientais kompetencijos, mezgami tarpinstituciniai bendradarbiavimo ryšiai, taip tobulinant specialistų kompetencijas ir mažinant tarpiamą tarpinstitucinę konkurenciją bei gerinant institucijų įvaizdį visuomenėje.

Tyrimo procese išryškėjo, kad plėtojant specialistų turimas kompetencijas, skatinant juos dalyvauti tarpinstituciniuose mokymuose, būtų sudaromos sąlygos įgyti psichologijos, teisės, medicinos žinių, keistis patirtimi su kitų institucijų spe-

cialistais, dirbančiais apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimo SAA patyrusiems asmenims srityse, ugdyti gebėjimus atpažinti SAA apraiškas. Tai leistų didinti visuomenės ir SAA įveikimo srityje dirbančių specialistų informuotumą apie SKPC ir jų teikiamą pagalbą SAA patyrusiems asmenims, kartu stiprintų bendradarbiavimą. Tai esminės nuostatos, siekiant paskatinti SAA patyrusias moteris kreiptis į šiuos centrus. Taip tobulinant SKPC veiklą, vykdant aktyvią informacijos sklaidą, skirtą šiai tikslinei grupei, šviečiant ir informuojant visuomenės narius apie pagalbos galimybes, prevencija seksualinę prievartą patyrusioms moterims taptų efektyvesnė.

Išvados

1. Įgyvendinant straipsnio autorių išsikeltą tikslą – atskleisti problemas, su kuriomis susiduria moterys, patiriančios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, ir pagalbos prieinamumo galimybes, išryškėjo, kad sprendžiant problemas, su kuriomis susiduria moterys, bei teikiant joms pagalbą trūksta aktyvesnio švietimo darbuotojų ir sveikatos apsaugos specialistų dalyvavimo, kuriant bei įgyvendinant apsaugos, pagalbos ar prevencijos strategiją.
2. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, nors specialistai pripažįsta tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą, teisės aktuose reglamentuojami tarpinstitucinio bendradarbiavimo algoritmai praktikoje įgyvendinami tik iš dalies. Išryškėjo svarbiausi tarpinstitucinio bendradarbiavimo iššūkiai, susiję su teisės aktų taikymu praktikoje:
  - asmens duomenų apsaugos reikalavimais;
  - pagalbos teikimo algoritmų neaiškumu;
  - įstaigų uždarumu, įvaizdžiu visuomenėje;
  - formaliu specialistų požiūriu į klientus;
  - tarpinstitucine konkurencija;
  - informacijos apie skirtingų institucijų funkcijas trūkumu;
  - skirtingose institucijose dirbančių specialistų kompetencijų stoka;
  - algoritmai praktikoje įgyvendinami dažniausia taip, kaip numato tų institucijų, įstaigų darbo reglamentai ar pagalbos teikimo tvarkos aprašai;
  - šalyje vis dar nėra pagalbos algoritmo ar specializuoto pagalbos centro, teikiančio pagalbą nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos asmenims;
  - esant dideliame specialistų užimtumui bendradarbiavimui skiriama per mažai dėmesio.
3. Moterų, patiriančių seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, apklausos rezultatai leidžia teigti, kad apsaugos, pagalbos ar paslaugų sistema neužtikrina specialios informacijos prieinamumo nuo seksualinės prievartos nukentėjusiems asmenims. Moterys įvardijo, kad:

- labai svarbu kuo daugiau kalbėti apie smurtą, kaip apie rimtą nusikaltimą;
  - trūksta tikslios informacijos, kur kreiptis, ką daryti, būtina kuo anksčiau gauti informaciją, kad su jomis bus susiekta arba kad jos pačios gali kreiptis nurodytais kontaktais;
  - svarbu atrasti aiškiai ir suprantamai pateikiamą informaciją organizacijos internetiniame puslapyje – telefonu, adresu, informaciją apie teikiamą pagalbą.
  - svarbu turėti visą informacijos paketą apie pagalbos galimybes konkrečioje savivaldybėje, pvz.: kokios galimybės prirėkus gauti saugų socialinį būstą, kur kreiptis, kokius dokumentus pateikti, kokia pagalbos gavimo procedūra, ir panašiai.
  - būtina pagalba, aprūpinant buitinais daiktais: buitinėmis ar higienos priemonėmis, būtiniaisiais drabužiais, ypač vaikams, maisto prekėmis;
  - būtina turėti informacijos apie teikiamą nemokamą medicininę pagalbą.
4. Kokybinio tyrimo rezultatai leidžia formuluoti išvalgas, kad teikiant apsaugą, pagalbą ir paslaugas, būtina įvertinti tiek moterų patirtis, tiek pagalbos specifiką ir išskirtinumą, tiek tai, kad tai jautri, intymi, privati tema, tad būtina ilgalaikė profesionali pagalba:
- sauga, pagalba ir paslaugos seksualinį smurtą patyrusioms moterims skiriasi nuo patyrusių kitokios rūšies prievartą: nukentėjęs asmuo yra labiau pažeidžiamas, rečiau apie tai kalba ir kreipiasi pagalbos, pastaroji turi būti tinkamai teikiama kompetentingų specialistų;
  - moterys, patyrusios seksualinę prievartą artimoje aplinkoje, nelinkusios kreiptis pagalbos dėl: iškreipto problemos suvokimo, nenoro prarasti šeimą, patirti pralaimėjimo jausmą, tikėjimo iliuzija, kad viskas pasikeis savaime, artimųjų palaikymo, socialinės paramos stokos, policijos pareigūnų nereagavimo, pagalbos poreikį skatina tik prastėjanti sveikatos būklė;
  - nukentėjusios nuo seksualinės prievartos moterys dažnai nesikreipia pagalbos dėl patiriamo gėdos jausmo, nepasitikėjimo, kad kažkas, pvz., SKPC, gali padėti, baimės, kad smurtautojas susidoros arba paliks, specialistai (teisėsaugos, medicinos) jas kaltins;
  - kai pagalbos prašanti moteris jaučia tam tikrą specialisto spaudimą greičiau priimti sprendimą, ji ir vėl paklūsta, pasiduoda, sutikdama su viskuo, kas siūloma, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų.

Apibendrinant teorinės ir empirinės analizės rezultatus, galima teigti, kad:

- vis dar yra daug kliūčių, tokių kaip nukentėjusio asmens apklausa kelis kartus, daug formalumų, neįvertinamas problemos rimtumas, stebimas kompetencijos – žinių ir patirties, specializuotų specialistų, finansavimo, laiko trūkumas, nukentėjusiųjų traumos pasekmės ir bendradarbiavimo stoka;
- ši problema dar aktualesnė kaimiškose vietovėse: neretai moterys susiduria su specialistų nekompetencija, nepasirengimu tinkamai, profesionaliai reaguoti, pačios moterys ne visada žino, kaip elgtis, kad išsaugotų įkalčius, kurie svarbūs, norint įrodyti padarytą nusikaltimą;
- ypač aktualus paslaugų prieinamumas: moterims svarbu gauti nemokamą pirminę, vėliau antrinę teisinę pagalbą, nes reikalavimas mokėti už advokato pagalbą pačioms stabdo problemos sprendimo tęstinumą; moterys norėtų surasti visą pagalbos komplektą SKPC; SAA atvejais sprendžiant problemą turėtų dalyvauti vaiko gerovės komisija; savivaldybėje atsakingas skyrius ar specialistai spręstų saugaus laikino gyvenamojo būsto klausimą.
- moterims svarbu, kad jos policijos iškvietimo metu gautų detalią informaciją, vaiko teisių apsaugos specialistas atliktų visos šeimos situacijos analizę bendraudamas su kiekvienu šeimos nariu atskirai;
- moterys pastebi, kad pagalba būtina ne tik joms, joms padėtų ir tai, jei tuo pačiu metu pagalbą gautų ir vyras.

Tyrimo rezultatai patvirtina visuomenės švietimo svarbą. Kaip pastebėjo viena tyrime dalyvavusių moterų, labai svarbu, kad pačios moterys labiau rūpintųsi saviimi, savo savigarpa, orumo išsaugojimu.

Literatūra

- #StabdykDabar!: *pagalba nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu*. EEE finansinio mechanizmo Aktyvių piliečių fondo finansuojamas projektas. (2021–2023). Lietuvos moterų lobistinė organizacija, Moterų teisių asociacija, Tauragės moters užimtumo ir informacijos centras, Moterų veiklos inovacijų centras. Prieiga internete: https://lmlo.lt/projektas_stabdykdabar/https://www.lygus.lt/ka-mums-sako-viesiosios-nuomones-tyrimai-apie-smurta-artimoje-aplinkoje/
- [CEDAW] (1990). The Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. *General Recommendation*, No. 14. Female circumcision, A/45/38. Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2012 [on the report of the Third Committee]. A/67/450 and Corr. 1: 67/146. Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilations A/RES/67/146.
- [Nusikaltimo aukų teisių direktyva] (2012). *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES 2012 m. spalio 25 d., kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR*. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL>.
- [Pekino deklaracija] (2015). *Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome*. Prieiga internete: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration>

- Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė
- [Stambulo konvencija] (2011). *Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo* (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210). Prieiga internete: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>
- [UN CEDAW] (1979). Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. Priimta: 1979-12-18. Įsigaliojo: 1994-02-17. *Valstybės žinios*, 1996-03-08, Nr. 21-549. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=i3h7wea7f>.
- Andrašiūnienė, M. (2007). *Socialinio darbo terminų žodynėlis*. Vilnius: Ciklonas.
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.
- Council of Europe convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. Istanbul, 11.V.2011, Council of Europe Treaty Series, no. 210.
- Díez Gutiérrez, E. J. (2014). Prostitution and Gender-Based-Violence. *Social and Behavioral Sciences*, 161, 96–101. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/272381155_Prostitution_and_Gender-based_Violence
- Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo*. (2009). 2009 m. lapkričio 26 d., 2010/C 285 E/07. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0053:0058:LT:PDF>.
- Eurotela. (2017). *Visuomenės nuomonės tyrimas „smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014–2017 metų ataskaita*. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTINA%20ATASKAITA_2017.pdf
- Fossum, M. A., Mason, M. J. (1986). *Facing shamer: Families in recovery*. New Your: Norton.
- Garcia-Moreno, C., Guedes, A., Knerr, W. (2012). *Understanding and Addressing Violence against Women: Intimate Partners Violence*. Geneva: World Health Organisation, 40, 37.
- Gender-Based-Violence, Stalking and Fear of Crime*. (2012). EU project, 2009–2011, 147–149, 252. Prieiga internete: <https://www.itstopsnow.org/sites/default/files/2018-02/Gender-based%20Violence%2C%20Stalking%20and%20Fear%20of%20Crime%20EU%20Project%202009-11.pdf>
- Grigaitė, U., Karalius, M., Jankauskaitė, M. (2019). Tarp asmeninių patirčių ir socialinių „normų“, tarp atpažinimo ir susitaikymo – ekonominis ir seksualinis partnerių smurtas prieš moteris Lietuvoje (Between experience and social ‘norms’, identification and compliance: economic and sexual intimate partner violence against women in Lithuania). Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Journal of Gender-Based Violence*, 3 (3). Prieiga internete: <https://www.ingentaconnect.com/content/tpp/jgbv/2019/00000003/00000003/art00004#expand/collapse>
- Hester, M. (2013). Who Does What to Whom. Gender and Domestic Violence Perpetrators in English Police Records. *European Journal of Criminology*, 627–628. Prieiga internete: <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2020-11/Hester%2C%20Who%20Does%20What%20to%20Whom%3F%20Gender%20and%20Domestic%20Violence%20Perpetrators%202013.pdf>; https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/136101/WHO_RHR_14.26_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Yoshihama, M., Horroks, J., Kamano, S. (2009). The Role of Emotional Abuse in Intimate Partner Violence and Health among Women in Yokohama, Japan. *American Journal of Public Health*, 99 (4), 647–653. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/23171147_The_Role_of_Emotional_Abuse_in_Intimate_Partner_Violence_and_Health_Among_Women_in_Yokohama_Japan
- Jakštienė, R. (2019). *Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga internete: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Jungtinių Tautų Smurto prieš moteris panaikinimo deklaracija (Declaration on the Elimination of Violence against Women)*. (1994). Prieiga internete: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/pdf/N9409505.pdf?OpenElement>.
- Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vadovėlis. Šiauliai: Lucilijus.
- Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui: 2020–2025 m. ES strategija dėl nusikaltimų aukų teisių*. (2020). Briuselis, COM 258 final. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN>
- Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas*. (2011). Gegužės 26 d., Nr. XI-1425. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr>

SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATIRIANČIOMS MOTERIMS...

- Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=9634950>
- LR baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. (2000). 2000 m. rugsėjo 26 d., Nr. VIII-1968. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>
- LR baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. (2002). 2002 m. kovo 14 d., Nr. IX-785. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
- LR sveikatos apsaugos ministras, LR teisingumo ministras ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministras. *Įsakymas dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo*. (2003). 2003 m. gegužės 23 d., Nr. V-298/158/a1-86. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211886?jfwid=e3vixdggw>
- LR Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 4, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 27¹ ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymas. (2020). 2020 m. birželio 26 d., Nr. XIII-3179). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalact/lt/tad/5b22ac50bad911ea9a12d0dada3ca61b?positioninsearchresults=1&searchmodeluud=db940ac0-427e-44b2-af4c-d42fd0646173>
- Miller, E. ir kt. (2010). Pregnancy coercion, Intimate Partners Violence, and Unintended Pregnancy. *Contraception*, 81 (4), 316–322. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2896047/>.
- Purvaneckas, A., Purvaneckienė, G. (2001). *Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė*, 147. Vilnius: Danielius.
- Purvaneckienė, G. (2022). *Ką mums sako viešosios nuomonės tyrimai apie smurtą artimoje aplinkoje?* Prieiga internete: <https://www.lygus.lt/ka-mums-sako-viesosios-nuomones-tyrimai-apie-smurta-artimoje-aplinkoje/>
- Purvaneckienė, G. (1995). *Moterys Lietuvos visuomenėje*. Vilnius: Danielius.
- Purvaneckienė, G. (1999). *Moteris Lietuvos visuomenėje: tyrimo ataskaita*. Vilnius: JTVP.
- Purvaneckienė, G. (1999). Smurtas prieš moteris: viktimologinio tyrimo ataskaita. *Smurtas prieš moteris Lietuvoje*, 90–136. Vilnius: Danielius.
- Purvaneckienė, G. (2019). *Reprezentatyvios apklausos apie smurtą artimoje aplinkoje pristatymas*. Vilnius. Prieiga internete: <http://ipa.lt/wp-content/uploads/2019/09/REPREZENTATYVIOS-APKLAUSOS-APIE-SMURT%C4%84-ARTIMOJE-APLINKOJE-PRISTATYMAS.pdf>
- Purvaneckienė, G. (2020). *Baltijos tyrimų apklausos apie smurto artimoje aplinkoje problemas žinomumą pristatymas priežiūros komitetui*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga internete: https://www.specializuotospagalboscentras.lt/wp-content/uploads/2021/01/2020-11-Lietuvos-gyventoju%CC%A8-apklauso-apie-SAA-problemos-z%CC%8Cinomuma%CC%A8-pristatymas_G.-Purvaneckiene%CC%87.pdf
- Purvaneckienė, G., Venslovaitė, V., Stonkuvienė, I., Žiliūkaitė, R. (2019). *Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas*. Prieiga internete: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)
- Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*. (1996). Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution, 1995/85. 5 February, E/CN.4/1996/53.
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėdos universitetas. ISBN: 978-9955-18-248-1.
- Smith, H. P., White, W. J., Holland, L. J. (2003). A Longitudinal Perspective on Dating Violence among Adolescent and College-Age Women. *American Journal of Public health*, 93 (7), 1104. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447917/>.
- Sociologinio tyrimo „Motery ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“ ataskaita*. (2021). Spinter tyrimai. Prieiga internete: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutin%20%20C4%97\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektukonkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20%20skirtumai%20LT%202021%20(galutin%20%20C4%97).pdf)
- SPINTER tyrimai. (2021). *Sociologinio tyrimo „Motery ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“ ataskaita*. Prieiga internete: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutin%20%20C4%97\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moter%20ir%20vyr%20pad%20%20skirtumai%20LT%202021%20(galutin%20%20C4%97).pdf)
- Stark, E. (2012). *Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty*. Prieiga internete: https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf
- Tellis, K. (2010). *Rape as a Part of Domestic Violence: a Qualitative Analysis of Case Narratives and Official Reports*. Book Review: Rape as Part of Domestic Violence: A Qualitative Analysis of Case Narratives and

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskiene, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė

Official Reports. El Paso LFB Scholarly Publishing LLC. ISBN 978-1-593-32397-4. Prieiga internete:

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0734016810389270>

Uscila, R. (2020). Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusių situacijos įvertinimas. *Pedagogika*, 138 (2), 175–192. Prieiga internete: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1888/1347>

Valstybinis psichikos sveikatos centras. (2018). *Smurto prevencija. Informacija specialistams, dirbantiems smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje*. Prieiga internete: https://vpssc.lrv.lt/uploads/vpssc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidiny_sмурto_prevencija.pdf

Van Deurzen, E. (2002). *Existential Counselling and Psychotherapy in Practice*. London: Sage Publications, Ltd.

Visuomenės nuomonės tyrimas. (2017). „Smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014–2017 m. ataskaita. Eurotela. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTIN%C4%96%20%20ATASKAITA_2017.pdf

WHO. (2014). *Health Care for Women Subjected to Intimate Partner Violence or sexual Violence: A Clinical Handbook*. Geneva: WHO Document Production Services. Prieiga internete: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/136101/WHO_RHR_14.26_eng.pdf

AN ANALYSIS OF THE AVAILABILITY OF HELP FOR WOMEN EXPERIENCING SEXUAL ABUSE IN THE DOMESTIC ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF PROBLEM IDENTIFICATION

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskiene, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė

Summary

The article analyses the situation of access to help for women who have experienced sexual abuse, and identifies the problems they face after experiencing sexual abuse in a close relationship. The European Commission's Strategy on the Rights of Victims of Crime 2020–2025 identifies the need to improve assistance and support for the most vulnerable victims of crime. Domestic violence has recently become one of the most debated topics in the field of human rights protection and criminal justice in Lithuania. Violence is directly linked to a complicated phenomenon, the categories of force, power and authority.

The Law of the Republic of Lithuania on Protection against Violence in a Close Relationship 'aims to protect people from violence in a close relationship, which is classified as an act of public importance due to its damage to society, to react quickly to the threat, to take preventive measures, to apply protective measures, and to provide appropriate assistance'.

In order to assess the problems faced by women experiencing sexual violence in a close relationship, from 2020 to 2023 the Klaipeda Social and Psychological Support Centre, together with its partners, implemented the project # StopNow! of assistance for victims of gender-based violence, aiming to increase accessibility to the specialised complex assistance provided, by empowering specialists from Spe-

cialised Complex Assistance Centres to provide assistance to women experiencing sexual violence in a close relationship.

The aim of the article: to highlight the problems faced by women experiencing sexual violence in a close relationship and the possibilities of access to assistance.

The subject of the article: the problems faced by women experiencing sexual abuse in a close relationship and the possibilities of access to help.

Research methods: analysis of scientific literature, legal documents and statistical data, analysis of secondary data sources, questionnaire survey of specialists working in the field of protection from violence, assistance, provision of services and prevention, focus group interviews with experts, and interviews with women who have experienced sexual violence in a close relationship.

The paper is divided into five parts. The first part provides a brief overview of the issues, scope, legal and policy context, and research on domestic violence in Lithuania. The second part describes how the empirical material was handled, and the principles of the analysis. The third part analyses data from a survey of professionals working in the fields of protection from violence, assistance, service provision and prevention. The fourth part provides an overview of the specificities in the provision of assistance to female victims of sexual violence and the experience of professionals. The fifth part analyses the experience of women victims of sexual violence, based on an interpretation of the data obtained.

There are many studies or parts of studies on the prevalence of sexual violence against women, but it is difficult to know how reliable they are, as women tend to hide these crimes. In a 1994 study, 20% of women and 3.6% of men responded positively to the question of whether the respondent had experienced an attempted rape. In a 2000 survey, 14% of women and 1% of men said they had experienced attempted rape. According to the Victimology Survey in Lithuania, 26.5% of adult women have been sexually assaulted at least once by strangers since they were 16 years old, 18.2% by men they know, and 17% have been forced to have sex by their dating partners. Sexual violence is also prevalent in families: 8.6% of married or cohabiting women were forced to have sex by their spouse or partner, and 14% by an ex-spouse or partner, either by pushing them or by inflicting pain in some way. Researchers who have studied criminal legal protection in the context of violence in a close relationship argue that sexual violence is particularly latent, and this is due to a number of factors: the extremely private nature of sexual relationships, stereotypical attitudes towards gender roles, and inadequate criminal justice responses.

The research was based on quantitative (a survey) and qualitative research methodologies proposed by the social sciences, using mixed purposive sampling and three sampling methods: survey, individual interviews, and focus group inter-

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė views. The first group of respondents were professionals working in the field of protection, assistance, service provision and prevention of violence. The second group of respondents were expert professionals who have provided assistance or services to victims of violence in a close relationship. The third group of respondents were women who have experienced sexual violence in a close relationship.

Almost half the respondents confirmed that their workplaces have certain algorithms or guidelines on how to provide protection or assistance to women victims of sexual violence, while just over half said that there are none. The most aware of such algorithms or instructions are health-care workers and law enforcement officials, while the least aware are employees of SKPCs and social service providers, and those in management positions.

The reasons why a large proportion of female victims of sexual violence do not seek help were ranked by the professionals interviewed as follows: shame (84.5%), not believing that anyone could help (76.7%), fear that the perpetrator would retaliate (71.8%), fear that the husband/partner/friend would find out and leave (59.2%), not knowing where to contact (45.6%), thinking that the police would blame the victim (42.7%), not believing that the SKPC could provide qualified assistance (31.1%), thinking that social workers would blame the victim (29.1%), thinking that medical professionals would blame the victim (28.2%).

In summary, the following main conclusions can be drawn from the experience of professionals who provide protection, assistance or services to victims of domestic violence, or who are involved in prevention: the provision of assistance to female victims of sexual violence is different from the provision of assistance to other female victims; the assistance currently provided lacks awareness, accessibility and competence; professionals themselves have too little information on the assistance available to female victims of sexual violence.

Two focus groups with 12 expert practitioners were conducted between June and September 2021. The aim was to find out about the provision of assistance to women victims of sexual violence in a close relationship, the sufficiency of the special knowledge and skills available, the assistance provided, the difficulties and problems in its provision, the attitude of specialists towards the client, and inter-institutional cooperation, and to ask for suggestions to improve the provision of assistance.

The professionals identified the difficulties and problems they face. These are: multiple interrogations of the victim, a lot of formality, police officers often do not realise and do not properly assess the seriousness of the problem; victims change their testimony, go back to the abuser or avoid testifying altogether; the lack of female specialists (the victim is inspected by male medical experts); rushed examinations by doctors (gynaecologists) at the expense of the doctor himself and of

other scheduled patients; a lack of separate funding for this type of work; the referral of abuse long after the event, when it becomes impossible to collect evidence of the crime; a lack of dissemination of information about the problem; a lack of internal communication and cooperation between the professionals involved in a particular case.

Summarising the experience of the participants in the focus groups, it is possible to identify a number of important issues that help rather than hinder assistance to women victims of sexual violence: the presence of specialists who are adequately prepared to provide qualified assistance, the development of an algorithm for the assistance itself, cooperation between specialists from different assistance links in the process of assistance, and the fact that assistance is not limited only to the formal performance of duties, but is based on a victim-oriented approach and human rights. All professionals also commented on the importance of disseminating information during the assistance process, and on the possibilities for assistance.

In order to shed a light on the experience of women who have experienced sexual violence in a close relationship, three main categories of experience of abuse, existing help and desired help were identified in their accounts.

Womens' experience of sexual abuse revealed that they learned not to feel pain and to deny the reality, and that they experienced a state of insecurity, which manifested itself through a range of feelings, such as guilt, shame, confusion, fear, persistent anxiety and tension, frustration and a lack of trust in others, helplessness, anger, feelings of loneliness, loss of autonomy, violation of self-esteem and dignity, pressure to conform, displays of power, a lack of recognition, and a lack of respect, all inducing helplessness and exerting influence through others. They often did not dare to leave their husbands or partners for a number of reasons, such as not having somewhere to live, not having a job, not having money, and not knowing how they would be able to support their children and themselves. The sexual violence they suffered disturbed their psycho-physical state, depriving them of any kind of security, physical, psychological and spiritual, and had a negative impact on their psyche and behaviour, triggering a number of health problems, such as insomnia, nightmares, depression, various gynaecological and urinary tract problems, difficulty walking or sitting, and finally problems with sexual intimacy, and the abuse of various psychotropic substances. The symptoms of Stockholm syndrome were manifested by an emotional attachment to the perpetrator, irrespective of the length of time that the person experienced and endured the violence. Constant sexual abuse led the woman to complete physical, psychological and mental exhaustion, manifested by a lack of quality sleep, a constant lack of rest, a state of incapacity, irritability, distraction, and apathy towards everything around her, or hypersensitivity and nervousness. Women who have experienced domestic sexual

Dalia Puidokienė, Giedrė Purvaneckienė, Vaida Sakalauskienė, Vilija Žukauskaitė, Jūratė Šeduikienė
abuse were reluctant to seek help for a variety of reasons, such as a distorted perception of the problem, a reluctance to lose the family, a sense of defeat, a belief in the illusion that things would change on their own, a lack of support from relatives, a lack of social support, and the absence of a response from police officers. The women only began to feel the need for help when their health started to deteriorate.

Dalia Puidokienė – daktarė (socialiniai mokslai – socialinis darbas), Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Socialinio darbo katedra; Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras.

El. paštas: dalia.puidokiene@gmail.com